

Załącznik do uchwały nr VI/37/2004
Rady Gminy Stoszowice
z dnia 04 sierpnia 2004r.
w sprawie uchwalenia
Strategii Rozwoju Gminy Stoszowice

STRATEGIA ROZWOJU GMINY STOSZOWICE

Sporządzili: Patryk Wild
 Marek Janikowski
 Aleksandra Grzech

Spis treści

Wstęp.....	5
Część I	
Aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza na obszarze objętym wdrażaniem strategii	
1. Położenie, powierzchnia, ludność.....	6
1.1. Położenie.....	6
1.2. Powierzchnia i ludność	8
2. Środowisko przyrodnicze.....	8
2.1. Rzeki.....	8
2.2. Gleby.....	9
2.3. Warunki klimatyczne.....	10
2.4. Flora i fauna.....	10
2.4.1. Flora.....	10
2.4.2. Fauna.....	11
3. Krajobraz kulturowy.....	11
3.1. Srebrna Góra.....	12
3.1.1. Twierdza Srebrnogórska – Pomnik Historii.....	12
3.1.2. Stare miasto	12
3.1.3. Kolej zębata – zabytki techniki.....	13
3.2. Pozostałe miejscowości.....	13
3.2.1. Grodziszczce.....	13
3.2.2. Rudnica	13
3.2.3. Stoszowice	14
3.2.4. Budzów i Przedborowa	14
3.3. Zabudowa sakralna	14
3.4. Zabudowa obronna	14
3.5. Zabudowa techniczna i inżynierska	14
4. Zagospodarowanie przestrzenne.....	14
4.1. Układ osadniczy	14
4.2. Infrastruktura techniczna.....	15
4.2.1. Wodociągi i kanalizacja.....	15
4.2.2. Składowanie odpadów.....	16
4.2.3. Gazownictwo	16
4.2.4. Energia elektryczna.....	17
4.2.5. Telekomunikacja, nowoczesne technologie informacyjne, dostęp do Internetu.....	17
4.3. Sieć drogowa i szlaki turystyczne.....	17
4.3.1. Drogi.....	17
4.3.2. Szlaki turystyczne.....	18
4.3.3. Ścieżki rowerowe.....	18
4.4. Infrastruktura społeczna – dostęp do usług publicznych.....	18
4.4.1. Placówki i urzędy administracji.....	18
4.4.2. Placówki oświaty i wychowania oraz szkolnictwo.....	18
4.4.3. Placówki medyczne.....	19
4.4.4. Placówki kultury i rekreacji.....	19
4.4.5. Komunikacja zbiorowa.....	19
4.5. Własność nieruchomości.....	19

5. Gospodarka.....	20
5.1. Wskaźniki zatrudnienia.....	20
5.2. Przychodowość.....	21
5.3. Rolnictwo.....	23
5.3.1. Grunty i użytkowanie.....	23
5.3.2. Uwarunkowania związane z akcesją Polski do Unii Europejskiej.....	26
5.4. Turystyka.....	26
5.4.1. Gastronomia	26
5.4.2. Profile turystów.....	26
5.5. Usługi	27
5.6. Produkcja.....	27
5.7. Bezrobocie.....	27
6. Zasoby ludzkie.....	27
6.1. Poziom wykształcenia.....	28
6.2. Struktura wiekowa	28
6.3. Ruch naturalny ludności	28
6.4. Mieszkalnictwo.....	29
6.5. Standard życia	30
7. Analiza SWOT.....	30

Część II

Strategiczne kierunki rozwoju gminy Stoszowice

1. 'Misja' gminy Stoszowice.....	35
2. Główne priorytety strategiczne.....	35
3. Problematyka ochrony środowiska.....	35
3.1. Ochrona powietrza.....	36
3.2. Ochrona wód.....	36
3.2.1. Zagrożenia powodziowe.....	36
3.3. Ochrona gruntów.....	37
3.4. Ochrona złóż.....	37
4. Ochrona dziedzictwa kulturowego.....	37
5. Aktywność gospodarcza.....	38
5.1. Rolnictwo.....	38
5.2. Leśnictwo.....	38
5.3. Przedsiębiorczość.....	38
5.4. Kultura.....	39
5.5. Turystyka i wypoczynek.....	39
5.6. Handel detaliczny.....	40
5.7. Gastronomia.....	40
5.8. Administracja.....	41
6. Komunikacja.....	41
7. Infrastruktura techniczna.....	41
8. Polityka demograficzna.....	42
8.1. Strategiczne kierunki rozwoju dla poszczególnych miejscowości.....	42
8.1.1. Różana.....	42
8.1.2. Grodziszczce.....	43
8.1.3. Przedborowa.....	43
8.1.4. Rudnica.....	43

8.1.5. Lutomierz.....	44
8.1.6. Jemna.....	44
8.1.7. Stoszowice.....	44
8.1.8. Budzów.....	44
8.1.9. Żdanów.....	45
8.1.10. Mikołajów.....	45
8.1.11. Srebrna Góra.....	45
8.1.12. Teren Gminy.....	46
9. Przykładowe grupy turystów odwiedzających gminę Stoszowice.....	46
9.1. Interesy, zjazdy, konferencje – ludzie biznesu.....	46
9.2. Turyści bussinesowi z rodzaju team building.....	47
9.3. Zielone szkoły – dzieci i młodzież.....	47
9.4. Turyści sentymentalni – obywatele Niemiec.....	48
9.5. Przyjazdy urlopowe i weekendowe - mieszkańcy Wrocławia.....	48
9.6. Turyści korzystający z agroturystyki.....	49
9.7. Posiadacze „drugich domów”.....	49
9.8. Turyści uprawiający turystykę pieszą.....	50
9.9. Turyści uprawiający turystykę rowerową.....	50
9.10. Osoby niepełnosprawne.....	50
9.11. Poszukiwacze skarbów.....	51
10. Skutki rozwoju turystyki.....	52
11. Założenia wdrażania strategii rozwoju gminy Stoszowice.....	53
11.1. Wstęp.....	53
11.2. Organizacja wdrażania strategii rozwoju.....	53
11.3. Ocena postępów realizacji strategii.....	54
Spis rysunków.....	55
Spis wykresów.....	55
Spis tabel.....	55
Źródła.....	56

Wstęp

Głównym celem *Strategii...* jest, poprzez rozpoznanie aktualnej sytuacji gminy, istniejących uwarunkowań oraz problemów związanych z jej rozwojem, sformułowanie kierunków rozwoju gminy Stoszowice. Wyraża się to przede wszystkim wskazaniem terenów rozwojowych dla nowych przedsięwzięć: handlowo-usługowych, turystycznych, obsługi firm, mieszkaniowych, infrastruktury społecznej oraz zmierzających do poprawy wyposażenia ich w wysokosprawne systemy uzbrojenia technicznego.

Strategię... sporządzono tak, by zapewnić samorządowi lokalnemu posiadanie aktualnego narzędzia zarządzania rozwojem gminy, w skojarzeniu z przyjętymi kierunkami Strategii Dolnego Śląska, Strategią Rozwoju Gospodarczego Powiatu Ząbkowickiego oraz kierunkami rozwoju wspieranymi przez Unię Europejską.

Strategia... powinna stworzyć podstawy do koordynacji Lokalnych Planów Rozwoju.

Strategię... sporządzono również z myślą o wykorzystaniu jej jako podstawy przedstawienia mieszkańcom koncepcji rozwoju gminy – szczególnie część analityczna. Część analityczna winna również posłużyć władzom samorządowym dla promocji rozwoju gminy, sporządzania programów gospodarczych i inwestycyjnych oraz opracowywania ofert ukierunkowanych na potencjalnych inwestorów.

CZĘŚĆ I

AKTUALNA SYTUACJA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA NA OBSZARZE OBJĘTYM WDRAŻANIEM STRATEGII

1. Położenie, powierzchnia, ludność

1.1. Położenie

Gmina Stoszowice leży na granicy Sudetów i Przedgórze Sudeckiego. Warunki klimatyczne, urozmaicony krajobraz, walory lecznicze i dobre zagospodarowanie turystyczne z gęstą siecią znakowanych szlaków pieszych, rowerowych i ścieżek dydaktycznych, a także historyczne i kulturowe walory tej ziemi sprawiają, że Sudety, a także Przedgórze Sudeckie są bardzo atrakcyjnym regionem turystycznym Polski. Liczne zabytkowe miasta i zespoły urbanistyczne, stare osadnictwo wiejskie, piękne parki i ogrody, tysiące zabytkowych obiektów architektonicznych, wśród nich: kościoły, zamki, pałace, fortyfikacje i twierdze, podziemne fabryki zbrojeniowe z okresu II wojny światowej- czynią ten region skarbnicą pamiątek historycznych.

Rysunek 1. Powiat ząbkowicki

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stoszowice

Przeprowadzona w roku 1998 reforma administracji spowodowała, że gmina Stoszowice, w nowym podziale, znalazła się w powołanym województwie dolnośląskim. Województwo dolnośląskie to ziemia wielu krajobrazów. Od bogato urzeźbionych Sudetów i malowniczego przedgórze na południu, gdzie właśnie położona jest gmina Stoszowice, przez centralne niziny doliny Odry, do pokrytych lasami wzgórz na północy. Województwo usiane zamkami i klasztorami, pełne osobliwości przyrody i kultury materialnej jest niezwykle atrakcyjne nawet dla wybrednego turysty. Jednocześnie jest to region charakteryzujący się dobrymi warunkami dla rolnictwa i posiadający kilkusetletnie tradycje przemysłowe. Sieć osiedleńcza i transportowa są dobrze rozwinięte.

Powiat Ząbkowicki, w którym leży gmina Stoszowice, położony między Górami Bardzkimi, Sowimi i Złotymi, a wzgórzami Niemczańsko - Strzeelińskimi, przecinany przez Nysę Kłodzką jest niewątpliwie jednym z najpiękniej położonych powiatów w województwie dolnośląskim. Dogodne położenie czyni z powiatu ząbkowickiego ważny element w systemie europejskich powiązań odległości od Brna i Krakowa wynoszą około 250 km, od Pragi i Drezna około 280 km, Berlina około 350 km. Do Warszawy, Szczecina, Wiednia i Bratysławy jest niewiele ponad 400 km. Region geograficznie - historyczny położony na terenie Przedgórze Sudeckiego ma bardzo

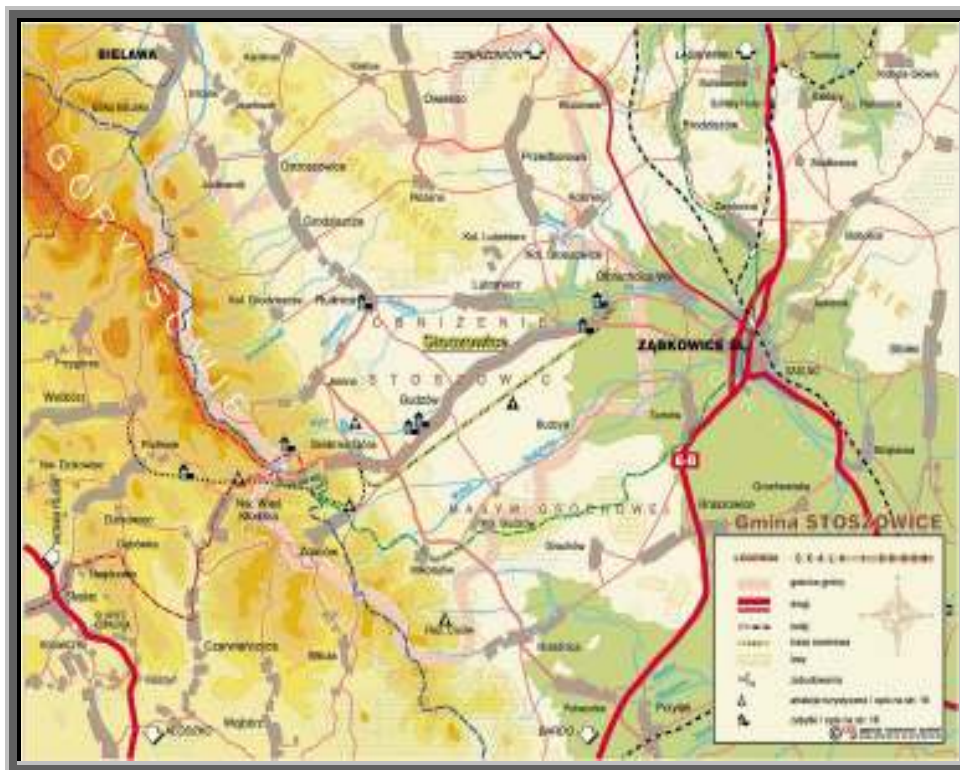
bogatą historię. Głównymi miejscowościami tego terenu były od najdawniejszych czasów miasta Ziębice - siedziba Książąt Ziębickich i Ząbkowice Śląskie, które administracyjnie i gospodarczo oddziaływały na okoliczne wsie. Z uwagi na sprzyjający klimat, urodzajne gleby i położenie przy ważnych szlakach handlowych tereny te były zamieszkane od wczesnego średniowiecza przez ludność słowiańską. Świadczy o tym zapis polskich nazwisk rycerzy, oraz miejscowości w Księdze Henrykowskiej. We wspomnianej księdze niemiecki mnich Piotr z Klasztoru Cystersów w Henrykowie, zapisał pierwsze zdanie w języku polskim. Obecne granice powiatu odpowiadają granicom Piastowskiego Księstwa Ziębickiego.

Gmina Stoszowice leży kilka kilometrów od trasy nr 8 Wrocław – Kudowa Zdrój – Praga. Ząbkowice Śląskie stanowią ważny w skali kraju węzeł komunikacyjny zarówno drogowy jak i kolejowy. Przez Stoszowice przebiega również stara droga Podsudecka Złotoryja – Jawor – Świdnica – Dzierżoniów – Ząbkowice – Paczków

Po drugiej stronie grzbietu Sudetów przebiegają dwie stare drogi - droga Sudecka i Śródsudecka. Gmina Stoszowice leży dokładnie pomiędzy drogą Przedsudecką a Śródsudecką i Sudecką, stąd też jest dobrze skomunikowana z całym województwem, choć jakość dróg pozostawia wiele do życzenia.

Gmina Stoszowice położona jest na styku trzech powiatów: dzierżoniowskiego, kłodzkiego i ząbkowickiego. Leży na zachód od Ząbkowic Śląskich i na południe od Dzierżoniowa i bezpośrednio graniczy: od północy z gminami Dzierżoniów, Piława Górna, od wschodu z gminą Ząbkowice Śląskie, od zachodu z gminą Nowa Ruda, od południa z gminami Kłodzko i Bardo

Przez teren gminy przechodzi droga wojewódzka, droga nr 385 z Grodkowa do przejścia granicznego w Tłumaczowie przez Stoszowice, Budzów, Srebrną Górę, Gminę przecina ponadto kilka dróg powiatowych.

Rysunek 2. Położenie gminy Stoszowice

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stoszowice

W gminie oraz w jej najbliższym sąsiedztwie leżą miejscowości niezwykle atrakcyjnie turystycznie i wypoczynkowo jak chociażby Srebrna Góra, Bardo, Kłodzko czy Świdnica odległa zaledwie o około 40 km. W najbliższej okolicy znajdują się takie perełki jak Henryków i Niemcza. Okolice Stoszowic, jak cały Dolny Śląsk, mają bogatą przeszłość i w związku z tym pełno na tym terenie kontrastów. Starówka Świdnicy pamięta zamorskich kupców, fortuny sukienników, sztuka średniowiecznych piwowarów czy inżynierskie umiejętności budowniczych kościołów Pokoju. Kameralna, lekka architektura miast zdrojowych leżących wewnątrz Kotliny Kłodzkiej, wespół z romantycznymi parkami jest wspomnieniem elitarnego bywania „u wód”. Pałacowe rezydencje pogórzy i przedgórza dowodzą niegdysiejszego bogactwa tego regionu. Twierdza w Kłodzku czy uznana za pomnik Historii forteca w Srebrnej Górze są świadectwem pruskiego militarystyki oraz świadkami wojennych zmaganiań.

Strategia województwa wyodrębnia trzy zasadnicze pasma, dość wyraźnie różniące się między sobą kształtowaniem terenu, środowiskiem przyrodniczym, zagospodarowaniem przestrzennym, dostępnością komunikacyjną i warunkami sprzyjającymi aktywności gospodarczej. Są to pasmo północne, które obejmuje tereny na prawym brzegu Odry, pasmo centralne leżące pomiędzy Sudetami i Odrą oraz pasmo południowe – gdzie położone są Stoszowice – rozciągające się na obszarze Sudetów. Przy czym interesujące w ocenie strategii województwa pasmo południowe, a więc również Stoszowice, posiada jako największy atut atrakcyjność krajobrazową i klimatyczną oraz położenie na granicy z Czechami. **Szansą gospodarczą jest tu zaś rozwinięcie nowoczesnego kompleksu usług turystycznych i rekreacji w połączeniu z przemysłowymi działaniami na rzecz ochrony oraz rewitalizacji środowiska przyrodniczego.**

Duże obszary gminy Stoszowice wchodzi w skład wielkoobszarowego systemu obszarów chronionych, które tylko w byłym województwie wałbrzyskim zajmują około 33% powierzchni i obejmują całe pasmo Sudetów. W skład systemu wchodzi: Park Narodowy Gór Stołowych, cztery parki krajobrazowe: Książański Park Krajobrazowy, Śnieżnicki Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Gór Sowich (znajdujący się częściowo na terenie gminy Stoszowice) i Ślęzański Park Krajobrazowy. Ponadto system obejmuje kilkanaście rezerwatów przyrody w tym jeden, Cisowa Góra, położony na terenie gminy.

1.2. Powierzchnia i ludność

Powierzchnia gminy Stoszowice wynosi 10 982 ha i na koniec 2003 roku zamieszkiwało ją 5 721 mieszkańców. W skład gminy wchodzi jedenaście sołectw.

2. Środowisko przyrodnicze

2.1. Rzeki

Przez teren gminy przepływa kilka potoków, z których wyróżniają się:

- **BUDZÓWKA** – lewy dopływ Nysy Kłodzkiej. W części źródłiskowej składa się z kilku bezimiennych potoków, mających źródła na wysokości ok. 520-540 m pod Przełęczą Srebrną i po obu stronach Stróży. Początkowo płyną one przez lasy, głównie świerkowe i świerkowo-bukowe, potem w Kotlinie Żdanowa łączą się poniżej wsi. Poniżej Żdanowa Budzówka wpływa do obniżenia Stoszowic i przez rozległe, prawie płaskie pola przepływa przez Stoszowice, Ząbkowice Śląskie i Kamieniec Ząbkowicki, aż do ujścia w Byczeniu, na wysokości 240 m. Budzówka ma około 29 km długości. Z terenu Gór Bardzkich przyjmuje, jako prawy dopływ, Wełnę.

- **JADKOWA** – prawy dopływ Węży w zlewni rzeki Budzówki. Odwadnia północno-wschodnie zbocza południowej części Gór Sowich. Źródła znajdują się na wysokości około 720 m w płytkiej dolince pod Czarnymi Kątami. W gminie przepływa przez miejscowości Grodziszczce, Rudnice, Lutomierz, Stoszowice. Spływa w Olbrachcicach Wielkich na wysokości około 250 m. Potok ma około 19,0 km długości. Jadcowa posiada liczne dopływy, z których prawe odwadniają Góry Sowie. W kilku wsiach gminy wody Jadcowej zasilają stawy rybne. Jest rzeką kapryśną, we wsiach gminy stwarzającą często zagrożenie powodziowe. Na jej nurcie znajdują się zabudowania 3 młynów.

- **CHŁOPINA** – potok wypływa w południowym krańcu Gór Sowich, w głębokiej dolinie wcinającej się w Chochół Wielki z Lisanką od północy, a Chochół Mały, Warowną Górę i Kłośną od południa. Źródła są na wysokości około 590 m, poniżej Twierdzy w Srebrnej Górze. U podnóża Gór Sowich w Srebrnej górze znajduje się zasilany jej wodami niewielki zalew rekreacyjny o powierzchni 2,6 ha, zbudowany w latach 70-tych. Jest tu duże kąpielisko i pole namiotowe. W Budzowie łączy się z potokiem spływającym przez Srebrną Górę i biegnie dalej przez Stoszowice, tam kończy bieg jako dopływ Jadcowej.

Oprócz tego przez teren gminy przepływają: Wełna, Kłopotnica, Szalona.

2.2. Gleby

Na terenie gminy występują trzy typy gleb:

- **gleby górskie** - brunatne kwaśne o składzie mechanicznym glin lekkich i średnich pylastych oraz pyłów ilastych. Gleby zróżnicowane pod względem szkieletu i głębokości występowania skały macierzystej. Przydatność tego rodzaju gleb dla rolnictwa jest uzależniona od wielu czynników towarzyszących: żyzność, głębokość, wilgotność oraz wysokość nad poziomem morza. W większości przypadków niewielka przydatność tych gleb dla upraw polowych i duża podatność na erozję sprawia, że najwłaściwsze jest przeznaczenie ich pod użytki zielone bądź zalesienie.

- **gleby wyżynne i nizinne** - najlepsze na terenie gminy, to gleby bielcowe i brunatne i miejscami czarne ziemie wykształcone z glin pylastych, lessów ilastych, pyłów ilastych, miejscami z iłów. Są to korzystnie położone gleby, o dobrze wykształconej warstwie próchnicznej i ogólnie prawidłowych stosunkach powietrzno-wodnych, tylko miejscami nadmiernie uwilgotnione. Gleby kompleksu pszennego dobrego, miejscami zbożowo-pastewnego mocnego (II-IIIb), przydatne dla uprawy: pszenicy, buraków cukrowych, cykorii, maku, słonecznika oleistego i Inu oleistego. Są również odpowiednie do intensyfikacji rolnictwa, sadownictwa i warzywnictwa. Gleby brunatne właściwe i wylugowane o składzie mechanicznym piasków naglinowych oraz glin i pyłów napiaskowych, kompleksu żytniego dobrego i słabego, a miejscami pszennych wadliwych (IVa-V). Są przydatne dla uprawy: żyta, owsa, ziemniaków, wyki kosmatej, seradeli, przelotu pospolitego i koniczyn.

- **gleby dolinne** - są to gleby żyzne, o dobrze wykształconej warstwie próchnicznej, miejscami nadmiernie uwilgotnione. Gleby kompleksu pszennego dobrego i zbożowo-pastewnego mocnego (IIIb-IVa), przydatne dla uprawy: pszenicy, jęczmienia, żyta, owsa, ziemniaków, roślin pastewnych, kukurydzy na zieloną masę, rzepy, wyki kosmatej, komonicy rożkowej. To również dobre i średnie użytki zielone.

2.3. Warunki klimatyczne

Według regionalizacji klimatycznej Schmucka, na terenie gminy Stoszowice można wyróżnić dwa regiony klimatyczne:

- **region klimatyczny przedgórski** obejmujący tereny położone do wysokości 350-400m n.p.m.. Charakteryzują się one małym zróżnicowaniem warunków klimatycznych. Są to tereny najcieplejsze na terenie opracowania, o średniej rocznej temperaturze 7,5°-8,0°C, średnim okresie trwania zimy 50-70 dni. Opad roczny wynosi średnio 600-700mm, a okres wegetacyjny trwa 210-220 dni, przy średniej temperaturze 14°C. Śnieg zalega około 60-80 dni, a dni przymrozkowych jest od 100 do 120.

- **region klimatyczny wałbrzyski** obejmujący zarówno Góry Sowie jak i Bardzkie i charakteryzujący się średnią roczną temperaturą w granicach 4,5°-6,6°C (w zależności od wysokości), liczbą dni przymrozkowych średnio 200 i roczną sumą opadów 700-1000mm.

W skali makro przebieg NW-SE pasm Gór Sowich i Bardzkich powoduje charakterystyczne nawietrzanie, to jest, wymuszenie kierunku wiatru północnego i zachodniego, zgodnego z przebiegiem pasm górskich.

2.4. Flora i fauna

2.4.1. Flora

Roślinność gminy dzieli się na: typowo rolniczą, zespoły roślin i gatunki charakterystyczne dla pogórzy (do ok. 400 m. n.p.m.) oraz typowe dla regla dolnego (400-1000 m. n.p.m.).

Poza agrokompleksami największe znaczenie posiadają zespoły leśne. Ich skład uzależniony jest wyraźnie od pięter wysokościowych. Jeszcze na początku średniowiecza podnóże górskie (regiel dolny) porastała puszcza bukowo-jaworowa z domieszką jodły. Obecnie dominują sztuczne świerczyny (*Piceetum*). W wyższych, grzbietowych partiach są one czasami naturalne, ciemne i o ubogim choć zmiennym składzie flory towarzyszącej, przeważnie borówki czarnej (*Vaccinium myrtillus*) i śmiałka pogiętego (*Deschampsia flexuosa*).

Na bardziej stromych stokach występuje kwaśna buczyna z ubogą liczbą gatunków towarzyszących w dolnym piętrze lasu. Znacznie częstsza, choć tworząca małe na ogół skupienia, jest żyzna buczyna sudecka o bogatym podszyciu i runie, co wynika z dużej zasobności gleb. Sporadycznie zachowały się lasy dębowo-grabowe z urozmaiconym runem.

Wzdłuż potoków rozwinęły się, przetrwały w dużych ciągach, azonalne drzewostany typowe dla siedlisk łągowych. Przede wszystkim jest to podgórski łąg jesionowy, Dominuje tu jesion wyniosły, ale częsty jest także klon zwyczajny, olsza i wiąz górski, czyli brzość.

Na podnóżu górskim zachował się w niższych miejscach także łąg wierzbowo-topolowy z nieznaczną na ogół domieszką olszy.

Osobliwością Grzbietu Zachodniego Gór Bardzkich są liczne stanowiska **cisa** (*Taxus baccata*), który został objęty ochroną w dwóch, odrębnie opisanych rezerwach „Cisy” i „Cisowa Góra”.

Warto też zwrócić uwagę na szczególnie wartościowe **parki dworskie**, w których rośnie wiele okazałych drzew gatunków rodzimych i egzotycznych.

Kompleksy parkowe zachowały się w miejscowościach Budzów, Rudnica Grodziszcze, Przedborowa, Stoszowice.

2.4.2. Fauna

Z większych zwierząt mają tu swoje siedliska: jeleń, sarna i dzik. Na początku XX w. właściciel pn-wsch. części Gór Sowich, hr. Sandretzky, sprowadził ze Słowacji stadko barana górskiego z Korsyki, potocznie zwanego muflonem (*Ovis musimon*). Występują też liczne gatunki chronione takie jak np. salamandra plamista.

Z zestawienie inwentaryzacji zwierzyny wg stanu na 15 marca 2004 roku wynika, że tym rejonie występuje: 25 jeleni, 245 saren, 63 dziki, 73 muflony. Oprócz tego 150 ptaków różnych gatunków takich jak kuropatwy, grzywacze, czaple, dzikie kaczki, bażanty oraz 107 zwierząt takich jak zające, lisy, borsuki, kuny, jenoty.

3. Krajobraz kulturowy

Gmina Stoszowice jest bardzo ciekawa pod względem zabytkowej architektury oraz przyrodniczym. Najciekawsze elementy krajobrazu kulturowego można spotkać w miejscowościach: Srebrna Góra, Grodziszcze, Rudnica, Stoszowice, Budzów i Przedborowa. Poniższy wykaz obejmuje obiekty zabytkowe gminy warte obejrzenia:

Lp.	Obiekt	Miejscowość	Wiek	Nr rejestru, data wpisania
1	Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca, Kaplica grobowa Langerów w zespole kościoła	Budzów	Pocz. XVIII, 1829 1915	717, 1.09.1960
2	Pałac	Budzów	Pocz. XVII, 1829, 1983-89	1832, 8.10.1966
3	Park	Budzów		855/WI, 18.09.1981
4	Kościół fil. p.w. MB Częstochowskiej,	Grodziszcze	1497, 1775	1838, 8.10.1966
5	Dwór, obecnie ruina	Grodziszcze	XVII, 2 poł. XIX	
6	Park	Grodziszcze		854/WI, 18.09.1981
7	Kościół paraf. P.w. Sw. Jadwigi,	Przedborowa	XIV, XVI, 1691, 1773	1856, 11.10.1966
8	Pałac, obecnie szkoła nr 100,	Przedborowa	Poł. XIX, pocz. XX	1409/WI, 15.08.1994
9	Park	Przedborowa		853/WI, 18.09.1981
10	Kościół paraf. p.w. św. Michała Archanioła	Rudnica	K. XVIII, XIX/XX	725, 3.09.1960
11	Pałac, obecnie ruina	Rudnica	Ok. 1620-89, 1718, 2 poł. XIX	726, 5.09.1960
12	Park	Rudnica		845/WI, 18.09.1981
13	Kościół paraf. p.w. św. Piotra i Pawła,	Srebrna Góra	1729-31, ok. 1810	1866, 11.10.1966
14	Kościół ewangelicki	Srebrna Góra	4 éw. XVI, 2 éw. XVII, k. XVII, 1816	1865, 11.10.1966
15	Koszary	Srebrna Góra	3 éw. XVIII, poł. XIX	
16	Kopalnia srebra sztolnia nr 2	Srebrna Góra	XVI	537/Arch/71, 15.02.1971
17	Kościół paraf. p.w. św. Barbary,	Stoszowice	XV, 1763-81	1869, 11.10.1966
18	Pałac nr 50	Stoszowice		732/WI, 18.07.1979
19	Park	Stoszowice		749/WI, 8.11.1980
20	Zamek	Stoszowice	Ok. 1600, k. XVIII, XIX/XX	728, 5.09.1960

Tabela 1. Zabytki gminy Stoszowice

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stoszowice

3.1. Srebrna Góra

3.1.1. Twierdza Srebrnogórska – Pomnik Historii

Najlepiej rozwinięta pod względem turystyki jest Srebrna Góra. Rokrocznie odwiedzają ją rzesze turystów, których przyciąga największa twierdza górską w Europie. Granica zespołu zabytkowego obejmuje obszar warowni o powierzchni 106 ha, usytuowanej na wzniesieniach otaczających Przełęcz Srebrną w paśmie Gór Sowich i Bardzkich, złożonej z różnego rodzaju dzieł obronnych, murowanych i ziemnych, z drogami fortecznymi, a w szczególności:

- Trzon Twierdzy z Donżonem i wieńcem detaszowanych bastionów na Warownej Górze;
- Fort Wysoka Skała;
- Fort Rogowy I;
- Schron Bramy Polnej;
- Fort Chochoł Mały;
- Luneta na Chochole Małym;
- Bateria Tarasowa na Chochole Średnim;
- Reduta Skrzydłowa na Chochole Wielkim;
- Bateria Kazamatowa na Chochole Wielkim;
- Fort Ostróg.

Prace budowlane zaczęły się w 1765 r. i trwały do 1777 r. Okres ten dzieli się na trzy etapy:

I 1765-1768 – wzniesiono centralne elementy forteczne: Donżon, kazamaty galerii przeciwstokowej i bastiony pomocnicze.

II 1768-1771- zbudowano wspomagające Donżon forty: Rogowy, Wysoka Skała, Ostróg oraz ich esplanady.

III 1770-1777 – wykonano umocnienie Chochołów, a w latach 1772-1776 koszary. W 1777 r. oficjalnie zakończono budowę twierdzy. Zatrudniono ok. 4000 robotników, a łączny koszt budowy obliczony w XX wieku przekraczał 1.573.000 talarów. W całej twierdzy znajdowało się łącznie 299 kazamat i 52 izby strzeleckie. Na wypadek wojny jej załogę miało stanowić 3756 żołnierzy, a w razie potrzeby nawet 5000. Artyleria forteczna składała się z 264 dział, haubic i moździerzy. Magazyny mogły pomieścić żywność, broń, amunicję i opał na co najmniej trzymiesięczne oblężenie. Centralną i najwyższą częścią twierdzy jest Donżon (120 metrów szerokości i 140 długości). Składa się on z czterech dużych bastei wieżowych.

Ze względu na wartości historyczne, architektoniczne, techniczne, krajobrazowe i kulturowe założenia obronnego, będącego wybitnym przykładem osiemnastowiecznej warowni górskiej (przełęczowej), które przetrwało w oryginalnej formie i jako takie stanowi dzieło unikalne w Polsce, a także w skali europejskiej, Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 kwietnia 2004 roku Twierdza Srebrnogórska została uznana za Pomnik Historii – najwyższą rangę ochrony jaką w Rzeczypospolitej Polskiej może otrzymać obiekt zabytkowy.

3.1.2. Stare miasto

Historia miasta ściśle związana jest z losami kopalni srebra. Rozwój miejscowości następował w wyniku wzrostu zainteresowania tutejszymi pokładami srebra, które przyciągały górników i inwestorów. Pierwsi osadnicy przybyli w te rejony około 1370r. i byli to poszukiwacze cennych kruszców z Miśni. Wiek XV przyniósł osłabienie rozwoju miejscowego górnictwa i dopiero w wieku XVI nastąpił jego ponowny rozkwit. 25 czerwca 1536 r. osada na mocy uroczyscie podpisanego

dokumentu otrzymała prawa wolnego miasta górniczego i dzisiejszą nazwę. Upadek górnictwa nastąpił na początku XVII wieku, a wojna trzydziestoletnia doprowadziła do całkowitego zniszczenia miasta. Odbudowa Srebrnej Góry została zakończona około 1670 r. i już wówczas Srebrna Góra otrzymała swój układ urbanistyczny. Budynki ustawione były w trzech rzędach, z tegoż układu pochodzą również przetrwałe do dziś nazwy ulic. Ulica Letnia – od dawnej Strony Letniej i ulica Zimowa – od Strony Zimowej, pomiędzy nimi znajdowała się Strona Środkowa. Na stokach Ostrogu, powyżej Strony Zimowej, znajdowała się dzielnica zwana Nowym Miastem, gdzie stały małe i ubogie domy. Miasto nie miało rynku, a początkowo nawet ratusza, za jego centralny budynek uważano kościół. Wiek XVIII przyniósł kolejne próby uruchomienia miejscowego górnictwa, ale zakończyły się one niepowodzeniem. Podobnie jak działania podjęte w połowie XIX i na początku XX wieku. Po załamaniu z okresu wojny trzydziestoletniej srebrnogórskie górnictwo nigdy się już nie podniosło. Poważnym zwrotem w dziejach miasta okazała się wojna wypowiedziana Austrii przez Prusy w 1740 roku, która doprowadziła w efekcie do wybudowania w latach 1765-1777 fortów w Srebrnej Górze. Budowa twierdzy i przybycie do miasta garnizonu przyczyniły się do ożywienia gospodarczego. Odtąd losy miasta nierozdzielnie związane zostały z losami twierdzy, początkowo ze względu na działania wojenne, a później z uwagi na walory turystyczne.

3.1.3. Kolej zębata – zabytki techniki

Pierwsze połączenie kolejowe miasto zawdzięczało Kolejce Sowiogórskiej, zwanej „Sowa”. Plany jej budowy i wstępne prace zostały zrealizowane w 1899 r. Wiosną 1900 r. przystąpiono do realizacji odcinka Dzierżoniów-Srebrna Góra i już w grudniu 1900 przybył pierwszy pociąg. Trudności terenowe spowolniły prace nad drugim odcinkiem. Kolejka miała prowadzić do Ścinawki Średniej i musiała pokonać Przełęcz Srebrną. Znaczne różnice wysokości zmusiły inżynierów do zastosowania na trasie Srebrna Góra- Nowa Wieś pierwszego na Śląsku odcinka kolei zębatej.

Pozostałością po Kolei Sowiogórskiej są zabytki techniki w postaci dwóch ceglanych wiaduktów o wysokości ok. 30 m budowanych na wzór Rzymskich akweduktów oraz Wiszący Most.

3.2. Pozostałe miejscowości

Inne ciekawe obiekty w gminie to założenia pałacowo-parkowe oraz folwarczne, a najciekawsze z nich znajdują się w miejscowościach:

3.2.1. Grodziszcze

Park oraz pałac o bardzo dużych walorach krajobrazowych, zaprojektowane przez nieznanego architekta krajobrazu. W parku występują tarasowe półki, stawy i wiele obiektów małej architektury. Pałac wybudowany został w pierwszej połowie XVIII wieku i był wielokrotnie przebudowywany w wieku XIX.

Aktualnie obiekty stanowią własność ANR.

3.2.2. Rudnica

Park wraz z ruinami renesansowego zamku z początku XVII wieku, który przebudowano na barokowy pałac w 1686 roku i około 1718 restaurowano. Park założony został na początku XVIII wieku i początkowo był ogrodem dworskim.

Aktualnie obiekty stanowią własność ANR.

3.2.3. Stoszowice

Zamek i pałac z XVII wieku, przebudowywane w wieku XVIII i XIX.
Aktualnie obiekty stanowią własność ANR

3.2.4. Budzów i Przedborowa

Zabudowania dworskie z parkami zachowały się też w Budzowie i Przedborowej. W obiektach tych znajdują się obecnie placówki oświatowe - gimnazjum i szkoła podstawowa i stanowią one własność gminy.

Dodatkowo zachowały się pozostałości okazałych zabudowań folwarcznych w Lutomierzu oraz niewielkie obiekty dworskie w Jemnej i Mikołajowie i Różanej. Obiekty te są własnością prywatną

3.3. Zabudowa sakralna

Za wyjątkiem wsi Jemna, w każdej miejscowości gminy znajdują się zabytkowe kościoły, z których najstarszy we wsi Różana pochodzi z XIII wieku. W Srebrnej Górze, oprócz kościoła rzymsko-katolickiego, znajduje się też niezagospodarowany obiekt dawnego kościoła ewangelickiego (własność gminy). Występują też liczne kapliczki przydrożne będące charakterystycznymi elementami krajobrazu kulturowego wsi dolnośląskich.

3.4. Zabudowa obronna

Oprócz opisanej wcześniej twierdzy w Srebrnej Górze, w sołectwach Mikołajów i Budzów znajdują się forty ziemne z okresu wojen napoleońskich. Na szczycie góry zamkowej w sołectwie Grodziszcze, na terenie lasów państwowych, znajdują się ruiny średniowiecznej wieży obronnej .

3.5. Zabudowa techniczna i inżynierska

W sołectwie Żdanów znajdują się ruiny dawnego kamiennego wiatraka, a w ciągu potoku Jądkowa zachowały się zabudowania 3 młynów, z których 2 posiadają jeszcze sprawne i działające wyposażenie z XIX wieku.

4. Zagospodarowanie przestrzenne

4.1. Układ osadniczy

Na układ osadniczy gminy składa się 11 miejscowości oraz 4 przysiółki (kolonie). Największe miejscowości gminy występują w trzech głównych, położonych wzdłuż potoków i traktów komunikacyjnych, ciągach osadniczych:

1. Stoszowice- Budzów – Srebrna Góra,
2. Rudnica-Grodziszcze- Ostroszowice (już w gminie Dzierżonów),
3. Przedborowa.

Pozostałe miejscowości– Jemna, Żdanów, Mikołajów, Różana, Lutomierz oraz przysiółki – kolonie: Lutomińska, Stoszowicka, Budzowska, Grodziszcze położone są na łagodnych stokach Gór Sowich, Bardzkich oraz Wzgórz Bielawskich. Miejscowości mają charakter wsi ulicowych. Lokowane były jeszcze w okresie średniowiecza: najstarszą z nich jest Budzów (lokowany około 1241 roku).

Z układu wyraźnie wyróżnia się Srebrna Góra. Osada ta od początku nie miała charakteru wsi. Założona została w związku z odkryciem i eksploatacją górniczą złóż srebra. Srebra Góra otrzymała prawa miejskie w 1534 roku. Jej układ urbanistyczny jest bardzo ciekawy i rzadko spotykany w miastach w Polsce.

Miejscowości gminy ich powierzchnię, liczbę mieszkańców zestawiono w poniższej tabeli.

Wieś	Powierzchnia w ha	Liczba mieszkańców 2004
BUDZÓW	2000	1077
GRODZISZCZE	1920	505
JEMNA	460	236
LUTOMIERZ	620	316
MIKOŁAJÓW	610	55
PRZEDBOROWA	1370	838
RÓŻANA	380	129
RUDNICA	760	302
SREBRNA GÓRA	822	1094
STOSZOWICE	1400	1035
ŻDANÓW	640	162

Tabela 2. Powierzchnia i liczba mieszkańców w miejscowościach gminy Stoszowice

Opracowanie własne

4.2. Infrastruktura techniczna

4.2.1. Wodociągi i kanalizacja

Ludność w gminie Stoszowice zaopatrywana jest z pięciu wodociągów wiejskich, w Mikołajowie, Lutomierzu, Jemnej i Srebrnej Górze z wodociągów opartych na wodach powierzchniowych (jako jedyne na terenie starostwa ząbkowickiego) oraz studni artezyjskiej w Budzowie.

Na podstawie przeprowadzonych badań bakteriologicznych stwierdzono, że woda podawana do sieci z większości ujęć wodociągowych w 80% odpowiada normom sanitarnym. Woda z ujęć opartych na wodach powierzchniowych, to jest w Mikołajowie i Lutomierzu, przy obfitych opadach atmosferycznych wykazuje zanieczyszczenia bakteriologiczne bakteriami coli oraz sporadycznie bakteriami coli typu fekalnego, co stanowi poważne zagrożenie dla zdrowia odbiorców tej wody.

Obecnie jedynym sposobem uzdatniania wody z wyżej wymienionych ujęć jest chlorowanie, co, z uwagi na przestarzały sposób jej ujmowania oraz brak nowoczesnych urządzeń uzdatniających, nie likwiduje istniejącego zagrożenia. Ponadto stosowanie chloru jako środka bakteriobójczego powoduje powstawanie produktów chloroorganicznych o charakterze silnie toksycznym.

Woda z wodociągów wiejskich pochodzi z płytkich i słabo izolowanych poziomów wodonośnych, w związku z tym w większości przypadków wykazuje głównie duży stopień zanieczyszczenia chemicznego, a także bakteriologicznego. Najczęściej stwierdzane zanieczyszczenia chemiczne to: ponadnormatywna zawartość azotanów, rzadziej zawyżona zawartość amoniaku, chlorków, żelaza, manganu oraz ponadnormatywna twardość ogólna.

Do zanieczyszczenia azotanami przyczyniło się stosowanie intensywnego nawożenia pól uprawnych nawozami sztucznymi i mineralnymi, stosowanie pestycydów oraz nieprawidłowa lokalizacja studni – w pobliżu szamb, gnojowników, rowów przydrożnych. Ponadnormatywna zawartość azotanów w wodzie jest niebezpieczna dla zdrowia.

Niestety woda z około 50% ujęć, takich jak wodociągi lokalne, studnie przydomowe i inne, zawiera ponadnormatywne ilości substancji chemicznych, a miejscowości: Przedborowa, Grodziszcze, Żdanów i Różana, niezwodociągowane są jednym z najbardziej zagrożonych epidemiologicznie w starostwie ząbkowickim.

Na terenie gminy, w pobliżu Kolonii Grodziszcze, znajdują się ujęcia wody dla miasta Bielawa. W najbliższych latach planowane jest rozpoczęcie budowy kolektora ściekowego. Przejmie on docelowo ścieki z całej gminy. Zostaną wznowione prace nad budową wodociągu z Budzowa do Stoszowic z odnogą do Przedborowej i Lutomerza. Oczyszczalnia w Budzowie przejmuje jedynie niewielką część ścieków (tylko ze Srebrnej Góry) i z tego powodu jest kosztochłonna w eksploatacji.

Łącznie w gminie Stoszowice na rok 2004 było 65,477 km wodociągów i 1,9 km sieci kanalizacyjnej, przy czym kanalizację posiada tylko Srebrna Góra.

4.2.2. Składowanie odpadów

Zbiórką odpadów zajmuje się w gminie komunalna spółka z.o.o., przedsiębiorstwo to nie prowadzi selektywnej zbiórki odpadów.

Odpady z terenu gminy Stoszowice składowane są na wysypisku usytuowanym na terenie wsi Stoszowice. Składowisko w Stoszowicach zostanie zamknięte w roku 2005, odpady z terenu gminy utylizowane będą prawdopodobnie w powstającym zakładzie w Lipie na terenie gminy Ziębice.

Składowisko odpadów w Rudnicy zostało zamknięte i obecnie jego teren powinien zostać podany zabiegom rekultywacyjnym.

W przyjętym programie gospodarki odpadami dla gminy Stoszowice przeanalizowano aktualny stan gospodarki odpadami ze szczególnym naciskiem położonym na problematykę odpadów komunalnych i opakowaniowych. Na podstawie analizy wytwarzania, aktualnej i prognozowanej charakterystyki ilościowej i jakościowej, oceny stanu aktualnego oraz możliwości odzysku i unieszkodliwiania odpadów, określono dla nich cele i zadania oraz rozwiązania technologiczno-organizacyjne, a także koszty gospodarki odpadami. Zestawiono listy przedsiębiorców prowadzących na terenie gminy działalność w zakresie zbierania i transportu odpadów oraz listy instalacji odzysku i unieszkodliwiania odpadów znajdujących się na terenie gminy Stoszowice. Odpady z sektora gospodarczego przeanalizowano w odniesieniu do grup odpadów, zgodnych z katalogiem, w którym podstawą klasyfikacji odpadów są źródła ich wytwarzania. Przeanalizowano oddziaływanie proponowanych rozwiązań na otoczenie.

4.2.3. Gazownictwo

Gmina Stoszowice jest w całości niezgazyfikowana. Przez teren gminy przebiega gazociąg wysokiego ciśnienia Dn 300 relacji Ząbkowice Śląskie – Polanica. Gmina Stoszowice nie posiada aktualnej koncepcji zgazyfikowania jej obszaru i w związku z tym PGNiG Oddział - Zakład Gazowniczy w Wałbrzychu Rejon Gazowniczy Dzierżoniów nie przewiduje żadnych programów lub koncepcji inwestycji na danym terenie. Dodatkowo, w związku ze stosunkowo niewielką ilością potencjalnych odbiorców i wysokim kosztem budowy sieci gazowej, w najbliższej perspektywie nie przewiduje się gazyfikacji gminy Stoszowice. Pozostawiając jednak możliwość powrotu do koncepcji gazyfikacji gminy, opracowanej jeszcze w roku 1991.

4.2.4. Energia elektryczna

Przez teren gminy przebiega trasa linii przesyłowej 220 kV kierunek Świebodzice – Ząbkowice Śląskie oraz trasa linii 110 kV Ząbkowice Śląskie – Uciechów i linia dwutorowa 110 kV Ząbkowice Śląskie – Nowa Ruda – Słupiec.

Gmina Stoszowice jest zasilana siecią linii napowietrznych ŚN 40 kV i 20 kV. Linie te przebiegają trasami wzdłuż linii zabudowy wsi oraz w pobliżu pasów drogowych. Stacje transformatorowe rozmieszczone są w taki sposób, że w zasadzie zabezpieczają zapotrzebowanie na energię elektryczną wszystkich odbiorców.

W najbliższym czasie Zakład Energetyczny Wałbrzych S.A. przewiduje kapitalny remont sieci nn z budową stacji słupowych w miejscowościach Budzów. Należy liczyć się jednak z faktem, że istniejąca sieć nie zabezpieczy w pełni wiodących funkcji rozwoju gminy Stoszowice.

4.2.5. Telekomunikacja, nowoczesne technologie informacyjne, dostęp do Internetu

Na terenie gminy działa tylko jeden operator usług telekomunikacyjnych (TP S.A.) oferujący połączenia do Internetu w pakietach ISDN oraz SDI. Połączenia realizowanych są za pośrednictwem central cyfrowych w technologii światłowodowej.

Urząd gminy posiada sieć komputerową oraz stronę WWW.

W szkołach są pracownie komputerowe, wykorzystywane również po godzinach pracy szkoły. W roku 2002 pozyskano kompletną pracownię komputerową z programu „Internet w każdej szkole” oraz kilkadziesiąt komputerów do pracowni w szkołach podstawowych. W szkole podstawowej w Stoszowicach działa poza godzinami pracy szkoły Kawiarenka Internetowa. Komercyjna kawiarenka Internetowa działa również w Srebrnej Górze. W uruchomiony jest punkt internetowej informacji turystycznej w Budyńku Gminnego Ośrodka Kultury

Gmina realizuje również program 'evita', dzięki któremu mieszkańcy gminy będą mieli możliwość bezpłatnego dostępu do Internetu (dodatkowymi korzyściami będą np. tańsze połączenia telefoniczne). Korzyści zauważą mieszkańcy w każdym wieku. Dla młodych Internet będzie formą rozrywki, sposobem wypełnienia wolnego czasu i dodatkowo możliwością poszerzenia wiedzy. Starsi będą mogli pozyskać wszelkie informacje potrzebne im np. do prowadzenia działalności gospodarczej czy rolniczej, na bieżąco śledzić zachodzące zmiany w gospodarce, przepisach prawnych itp. Poza tym Internet to aktualnie główna forma komunikacji i wymiany informacji, zapewnia szybkie i łatwe przesyłanie danych i zdecydowanie wypiera papierowe dokumenty i listy. Niewątpliwym jest zatem fakt, że dostęp do Internetu bardzo ułatwi funkcjonowanie mieszkańcom gminy.

4.3. Sieć drogowa i szlaki turystyczne

4.3.1. Drogi

W gminie znajduje się 12,1 km dróg wojewódzkich, 41,4 km dróg powiatowych i 24,0 km dróg gminnych. Sieć połączeń drogowych jest bardzo dobra czego nie można powiedzieć o ich stanie technicznym. Poszczególne sołectwa gminy Stoszowice powiązane są między sobą, jak również z miejscowościami poza terenem gminy, siecią dróg, w większości o znaczeniu powiatowym. Drogi te przebiegają przez zainwestowane tereny wsi i gwarantują prawidłowe ich skomunikowanie, jednak stan dróg i poboczy jest zły. Drogi te, ze względu na wzmożony ruch kołowy i brak poboczy oraz chodników, stwarzają zagrożenie dla życia i zdrowia mieszkańców.

Teren gminy ze wschodu na zachód przecina droga wojewódzka nr 385 na kierunku Ząbkowice Śląskie – Nowa Ruda. Prowadzi przez zabudowane tereny wsi Stoszowice i Budzowa, a dalej przez Srebrną Górę. Na całej swej długości w gminie Stoszowice nie posiada niestety parametrów technicznych przewidzianych dla tej kategorii dróg.

4.3.2. Szlaki turystyczne

Bezpośrednio przechodzące przez obszar gminy:

- czerwony – z Kotliny Kłodzkiej (przez Błędne Skały, Wambierzyce, Słupiec),
- niebieski – z Gór Złotych (przez Kłodzką Górę i Bardo),
- zielony – z Ząbkowic Śląskich (przez Masyw Grochowej i Mikołajki),
- żółty – przez Srebrną Górę na Przełęcz Srebrną, a następnie wokół Twierdzy

4.3.3. Ścieżki rowerowe

- Srebrna Góra - Albertów - Ząbkowice Śl., 13 km,

Ścieżka prowadzi trasą dawnych torów kolejowych łączących Ząbkowice Śląskie ze Srebrną Górą. Linie uruchomiono 01.09.1908r. i zaczynała się ona na „Małym Dworcu” w Ząbkowicach, a na stacji Srebrna Góra Miasto łączyła się z „Kolejką Sowiogórską”. Ruch pasażerski zlikwidowano 22.05.1977 r., a ruch towarowy dziesięć lat później. Tory rozebrano w 1990 roku. Na miejscu kolejki utworzono ścieżkę rowerową. Trasa biegnie wzdłuż drogi nr 385 (kierunek Srebrna Góra), dalej - kilkadziesiąt metrów od zabudowań Stoszowic i Budzowa. Co jakiś czas znajdują się zjazdy, którymi można wrócić do drogi głównej. Część odcinka trasy przeznaczono dla ruchu pojazdów rolniczych.

Oprócz tego ścieżki rowerowe biegną wzdłuż szlaków turystycznych, równoległe do tras pieszych.

4.4. Infrastruktura społeczna – dostęp do usług publicznych

4.4.1. Placówki i urzędy administracji

- Urząd Gminy – stanowi jednostkę administracji podstawowego szczebla samorządu terytorialnego. Urząd zlokalizowany jest na terenie wsi Stoszowice
- Komisariat policji – stanowi podstawowe ogniwo bezpieczeństwa i prewencji dla gminy – placówka w Budzowie.
- Urząd pocztowy w Srebrnej Górze oraz agencja pocztowa w Stoszowicach prowadzące komplet usług z podstawowego wachlarza usług świadczonych przez tego typu jednostki.

Ponadto na terenie gminy funkcjonuje 7 remiz Ochotniczej Straży Pożarnej.

4.4.2. Placówki oświaty i wychowania oraz szkolnictwo

Na terenie gminy funkcjonują następujące placówki oświatowe:

1. Szkoła Podstawowa w Stoszowicach
2. Zespół Szkolno-Przedszkolny w Srebrnej Górze
3. Zespół Szkolno-Przedszkolny w Przedborowej
4. Gimnazjum w Budzowie
5. Przedszkole w Stoszowicach
6. Niepubliczna Szkoła Podstawowa i przedszkole w Grodziszczu
7. Niepubliczne Gimnazjum w Grodziszczu

Łącznie w gminie znajdują się 4 szkoły podstawowe, 4 przedszkola oraz 2 gimnazja. Tylko jedna szkoła (w Stoszowicach) posiada niewymiarową salę gimnastyczną.

Zatwierdzony Program rozwoju oświaty zakłada utrzymanie placówek w istniejących lokalizacjach prowadzących co najmniej wychowanie przedszkolne oraz edukację w klasach 1-3. Dopuszcza się ewentualność budowy szkoły zbiorczej dla klas 4-6.

4.4.3. Placówki medyczne

Opiekę zdrowotną na terenie gminy zapewnia niepubliczny zakład Ars Medica zlokalizowany w Srebrnej Górze. Zakład prowadzi też raz w tygodniu przyjęcia pacjentów w budynku ośrodka zdrowia w Przedborowej.

4.4.4. Placówki kultury i rekreacji

W gminie znajduje się 10 obiektów kultury, w tym świetlice wiejskie oraz 14 obiektów sportowych w tym: 11 boisk sportowych, 1 strzelnica, 1 basen kąpielowy, 2 niepełnowymiarowe sale gimnastyczne (w tym jedna w rękach prywatnych).

1. Gminny Ośrodek Kultury z/s w Srebrnej Górze;
2. Biblioteka Gminna Stoszowice;
Filie:
Budzów, Przedborowa, Srebrna Góra;
3. Basen Kąpielowy, Srebrna Góra, ul. Kąpielowa;
4. Akwen Wodny, Srebrna Góra, ul. Kąpielowa;
5. Hala Sportowa, ul. Sportowa 1;

W gminie działa jeden ludowy zespół muzyczny Borowianki.

Kluby i organizacje sportowe:

- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej KS „Forty” w Srebrnej Górze;
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej LZS „WIEŻA” w Rudnicy;
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej LZS „PRZEDBOROWIANKA” w Przedborowej.

4.4.5. Komunikacja zbiorowa

W zakresie przewozów osób teren gminy Stoszowice obsługiwany jest aktualnie przez trzech przewoźników:

- Państwową Komunikację Samochodową oddział Ząbkowice Śl komunikującą z Ząbkowicami Śląskimi: Stoszowice, Budzów, Srebrną Górę, Lutomierz, Rudnicę, Jemną, Przedborową, Mikołajów i Żdanów.
- Sudecką Komunikację w Bielawie zapewniającą skomunikowanie wsi: Jemna, Rudnica, Grodziszczce, z Bielawą.
- komunikacja mikrobusowa należąca do prywatnego przewoźnika – zasięg według potrzeb w uzgodnieniu z samorządem

4.5. Własność nieruchomości

Struktura własności gruntów w gminie charakteryzuje się znikomym udziałem gminy (około 5 % własności ogółu terenów) w stosunku do osób prywatnych (62%) i skarbu państwa (33%). Istotną część gruntów stanowiących własność gminy stanowią drogi gminne i drogi transportu rolnego. Udział własności Skarbu Państwa

jest dość wysoki z uwagi na znaczny stopień zalesienia gminy oraz gruntów ornych należących do Agencji Nieruchomości Rolnych.

5. Gospodarka

5.1. Wskaźniki zatrudnienia

Podmioty gospodarcze zarejestrowane na terenie gminy Stoszowice pod koniec 2003r.

- w systemie REGON → 450 podmiotów gospodarczych, z tego na terenie Gminy działa:
 - 25 podmiotów publicznych
 - 21 podmiotów prawnych
 - 224 podmiotów prywatnych, zarejestrowanych w urzędowym rejestrze podmiotów gospodarczych – z tych (224) podatek od działalności gospodarczej do urzędu gminy odprowadza 88 podmiotów. Powstała różnica wynika bądź z czasowego zawieszenia działalności, bądź z faktu prowadzenia działalności gospodarczej poza terenem gminy.

Struktura 224 podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w urzędowym rejestrze podmiotów gospodarczych przedstawia się następująco:

Rodzaj działalności	%	szt.
Handel/Usługi	83,48%	187
Przemysł	1,34%	3
Budownictwo	1,79%	4
Transport	6,69%	15
Turystyka (hotele, restauracje)	6,69%	15
Ogółem	100%	224

Tabela 3. *Struktura podmiotów gospodarczych prowadzących działalność pozarolniczą, zarejestrowanych w urzędowym rejestrze podmiotów gospodarczych*
Opracowanie własne

Ogółem pracujących w poszczególnych sektorach na terenie gminy Stoszowice było:

- sektor publiczny → 175 osób
- sektor prywatny → 3241 osób, w tym:
 - na własny rachunek → 307 osób
 - praca najemna → 2123 osoby
 - w rolnictwie → 811 osób.

Na terenie gminy gospodarstwa rolne zatrudniają jedynie 24% pracujących. Osoby pracujące na własny rachunek stanowią 9% zatrudnionych. Osoby zatrudnione w sektorze publicznym stanowią 5%. Z pracy najemnej utrzymuje się 62% osób. Z powyższej analizy wynika, że mimo swej liczebności, gospodarstwa rolne przestały być głównym źródłem dochodu.

Obecnie dużą szansę wzrostu zatrudnienia na terenie gminy Stoszowice upatruje się w sektorze turystycznym. Tworzenie nowych źródeł dochodów dzięki

tworzeniu gospodarstw agroturystycznych może się okazać ważnym czynnikiem wzrostu na terenie gminy.

5.2. Przychodowość

- Statystyczne dochody dla gminy z rolnictwa:

Rok	Dochód planowany [zł]	Dochód uzyskany [zł]	Realizacja planu [%]
2001	368913	346028	93,8
2002	401182	375750	93,7
2003	457139	416978	91,2

Tabela 4. Dochody dla gminy z rolnictwa
Opracowanie własne

Na przestrzeni trzech lat dochód z podatku rolnego wzrastał, a ostatecznie wzrósł o 20,5% i może mieć to związek ze wzrostem liczby gospodarstw rolnych o 6,6%.

Dochodowość gospodarstw rolnych na terenie gminy Stoszowice:

Rok	Gospodarstwa 1-10 ha		Gospodarstwa >10 ha		Kwota ogółem [zł]
	kwota [zł]	%	kwota [zł]	%	
2001	1908929	26,2	5374990	73,8	7283919
2002	1820792	27,3	4841370	72,7	6662163
2003	1773484	27,1	4769919	72,9	6543404

Tabela 5. Dochodowość gospodarstw rolnych na terenie gminy
Opracowanie własne

Gospodarstwa rolne o wielkości 1-10 ha, mimo że stanowią około 75% ogólnej ilości gospodarstw, przynoszą dochody jedynie na poziomie 27% ogółu. Pozostałe 73% dochodów pochodzi od gospodarstw rolnych o wielkości >10 ha, których udział w liczbie gospodarstw wynosi tylko około 25%. Zatem wynika z tego, że korzystniejsze jest funkcjonowanie małej ilości dużych gospodarstw, gdyż są one w stanie wygenerować dochody na poziomie wyższym niż duża liczba gospodarstw małych.

- Statystyczne dochody dla Gminy z PIT, stanowiące 27,6% ogólnej kwoty podatku odprowadzanej do Skarbu Państwa przez osobę fizyczną:

Rok	Dochód planowany [zł]	Dochód uzyskany [zł]	Realizacja planu [%]
2001	690060	627465	90,9
2002	584959	552883	94,5
2003	584894	537326	91,9

Tabela 6. Dochody dla gminy z działalności gospodarczej prowadzonej przez osoby fizyczne
Opracowanie własne

Na przestrzeni trzech lat dochód z podatku od osób fizycznych spadał i ostatecznie zmalał o 14,4%.

Dochody osób fizycznych do opodatkowania wyniosły w roku 2003 około 12 mln zł.

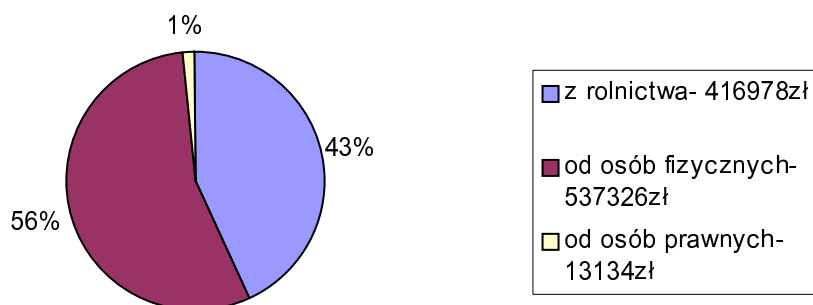
- Statystyczne dochody dla Gminy z CIT, stanowiące 5% ogólnej kwoty podatku odprowadzanej do Skarbu Państwa przez osobę prawną:

Rok	Dochód planowany [zł]	Dochód uzyskany [zł]	Realizacja planu [%]
2001	10000	12215	122,1
2002	10000	10347	103,5
2003	12000	13134	109,4

Tabela 7. Dochody dla gminy z działalności gospodarczej prowadzonej przez osoby prawne
Opracowanie własne

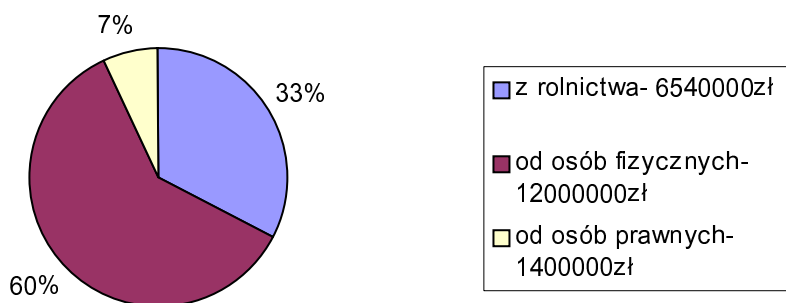
Na przestrzeni trzech lat dochód z podatku od osób prawnych ostatecznie wzrósł o 7,5% (choć w roku 2002 zanotował spadek o 15,3%). Dochody osób prawnych do opodatkowania wyniosły w roku 2003 około 1,4 mln zł.

Struktura dochodów gminy w 2003r.

Wykres 1. Struktura dochodów gminy Stoszowice w 2003r.
Opracowanie własne

Dochody do opodatkowania w 2003r.

Wykres 2. Dochody do opodatkowania w gminie w 2003r.
Opracowanie własne

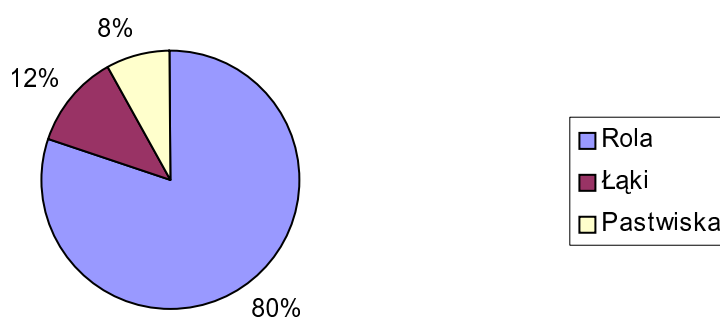
Nie jest znana skala wpływów z szarej strefy oraz licznych wyjazdów do pracy za granicę, wg autorów tego opracowania są to jednak zjawiska powszechne.

5.3. Rolnictwo

5.3.1. Grunty i użytkowanie

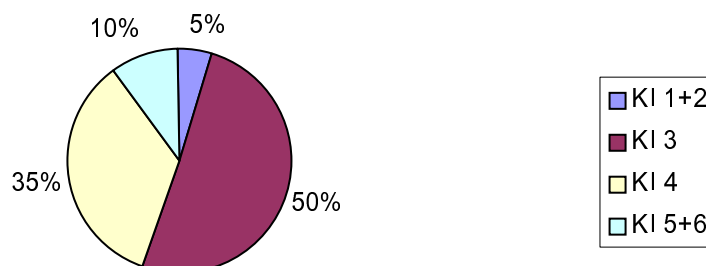
W gminie jest około 6600 ha gruntów użytkowanych na cele rolnicze. Poniższe diagramy przedstawiają strukturę użytkowania gruntów oraz klasy bonitacji gleb.

Struktura gruntów rolniczych

Wykres 3. *Struktura gruntów rolniczych w gminie*
Opracowanie własne

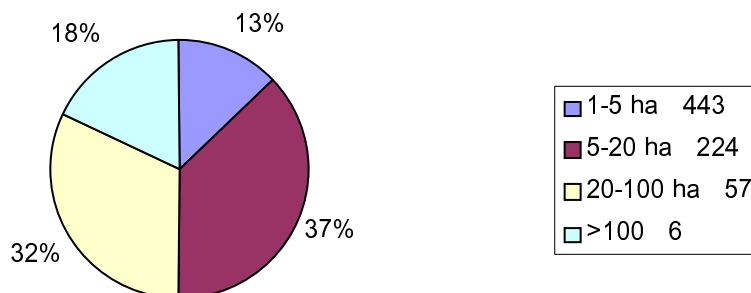
Struktura użytków wg klas bonitacji gleby

Wykres 4. *Struktura użytków w gminie wg klas bonitacji gleby*
Opracowanie własne

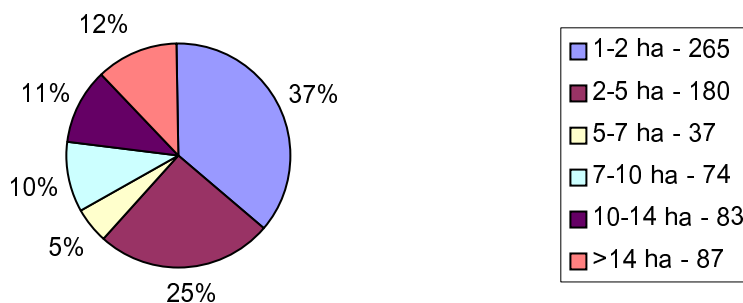
W gminie znajduje się ponad 700 gospodarstw rolnych, ich struktura pokazana jest poniżej.

Ziemia rolna w gospodarstwach w 2003r

Wykres 5. Ziemia rolna w gospodarstwach w gminie w 2003r.
Opracowanie własne

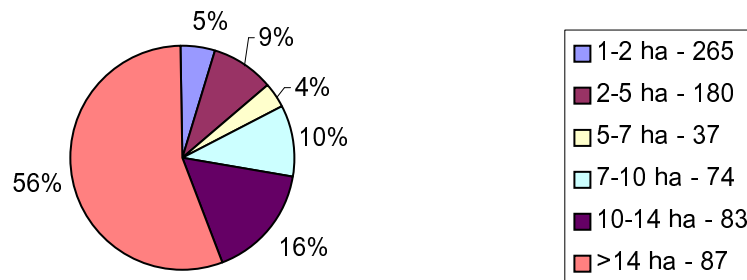
Udział gospodarstw rolnych określonej wielkości w ilości gospodarstw rolnych ogółem w 2003r.

Wykres 6. Udział gospodarstw rolnych określonej wielkości w ilości gospodarstw rolnych ogółem w gminie w 2003r.
Opracowanie własne

Użytkowanie ziemi rolnej w 2003r.

pod względem wielkości gospodarstw

Wykres 7. Użytkowanie ziemi rolnej w gminie w 2003r.

Opracowanie własne

Na przestrzeni trzech lat ilość gospodarstw rolnych wzrosła (o 44), ale powierzchnia użytkowa ziemi rolnej zmalała (o 151,95 ha). Wynika to ze wzrostu ilości gospodarstw 1-2 ha i 2-5 ha (w sumie o 57, jest to 5% w stosunku do całości) oraz spadku ilości gospodarstw 5-7 ha, 7-10 ha, 10-14 ha (te gospodarstwa zanotowały ilościowy wzrost, jednak procentowy spadek w stosunku do całości) i >14 ha (w sumie o 13, jest to 5% w stosunku do całości). Mimo faktu, że gospodarstwa rolne o wielkości 1-10 ha stanowią około 75% ogólnej ilości gospodarstw, ich udział w ogólnej powierzchni użytkowej ziemi rolnej stanowi jedynie około 28%. Pozostałe 72% ziemi rolnej przypada na gospodarstwa rolne >10 ha, których udział w ogólnej liczbie gospodarstw wynosi tylko około 25%. Sytuacja taka utrzymywała się na stałym poziomie przez badany okres trzech lat.

Gospodarstwa liczące powyżej 20 ha stanowią tylko 10% z ogólnej liczby gospodarstw, jednak należy do nich ponad 50% areалу rolnego w gminie. Gospodarstwa te mają realnie największe szanse na rozwój produkcji towarowej. Dla tej grupy gospodarstw szansą jest dalsze wzmocnienie (powiększanie) gospodarstw

- wspólny marketing (zakupy surowców oraz negocjacje cen sprzedaży produktów)
- budowa bazy magazynowej i przetwórczej.

W gminie działa już grupa producencka 'Waga' zrzeszająca rolników o łącznym areale około 1000 ha.

Gospodarstwa pomiędzy 5 a 20 ha mają niewielkie szanse na to, aby stanowić jedyne czy nawet główne źródło dochodu rodzin przy utrzymaniu towarowej produkcji rolniczej. Szansą dla tej grupy gospodarstw są nisze rynkowe oraz pełne wykorzystanie dopłat z UE. Możliwe nisze rynkowe to:

- specjalizacja w produkcji (np. owocowo-warzywna)
- rybactwo
- produkcja ekologicznej żywności
- agroturystyka
- dodatkowe źródła utrzymania (np. rzemiosło, usługi)

Gospodarstwa poniżej 5 ha nie są de facto gospodarstwami rolnymi, a utrzymywane są z powodów ubezpieczeniowo-podatkowych.

Na terenie gminy Stoszowice działalność rolnicza ma wciąż w dużym stopniu znaczenie dla dochodów indywidualnych gospodarstw. Stosunkowo dużo gospodarstw indywidualnych utrzymuje się z działalności rolniczej.

Charakterystyczny dla gminy jest wysoki odsetek mężczyzn w wieku 35-44 i kobiet 25-34 pozostających w rolnym gospodarstwie domowym, uzyskujących główne źródło dochodu z pozarolniczej działalności gospodarczej. Należy dodać, że prawie 10% gospodarstw, obok realizowanej działalności rolniczej, prowadziły dodatkowo działalność pozarolniczą.

Na tle województwa gmina Stoszowice wypada korzystnie pod względem rolniczej produkcji towarowej, zarówno wartości tejże produkcji przypadającej na jednego mieszkańca, jak i na jednego pełnozatrudnionego.

Szansa na rozwój tego sektora jest tworzenie warunków i organizowanie dodatkowych źródeł dochodów, bądź scalanie gruntów i łączenie się w grupy producenckie.

5.3.2. Uwarunkowania związane z akcesją Polski do Unii Europejskiej

Akcesja do UE stwarza możliwość współfinansowania inwestycji realizowanych przez rolników, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą i osoby prawne. Ponadto warunki bytowe poprawią dopłaty bezpośrednie dla rolników. Znaczący jest fakt, że Gmina Stoszowice w całości objęta jest programem rolno-środowiskowym, co pozwala na uzyskanie większych dopłat. Dodatkowo miejscowość Srebrna Góra należy do Obszarów Nizinnych o Niekorzystnych Warunkach Gospodarowania, Strefa II, a miejscowości: Grodziszczce, Jemna, Przedborowa, Mikołajów, Różana i Żdanów zaliczone są do obszarów ONW o specyficznych utrudnieniach. Taki stan rzeczy pozwoli na otrzymanie większych dopłat bezpośrednich.

Jednocześnie dla samorządów otwierają się możliwości pozyskiwania dodatkowych środków na inwestycje oraz działalność edukacyjną i szkoleniową.

5.4. Turystyka

Głównym ośrodkiem nastawionym na turystykę jest Srebrna Góra, posiada najliczniejszą bazę noclegową. Według bazy danych, posiadanej przez Urząd Gminy, w Srebrnej Górze znajduje się 639 miejsc noclegowych o różnym standardzie. Dodatkowo są tam liczne kwatery prywatne, w których trudno jest określić liczbę miejsc noclegowych, szacuje się jednak, że wynosi ona około 1000.

Powstawanie nowej bazy noclegowej oraz rozszerzanie oferty turystycznej staje się coraz częściej nie tylko dodatkowym, ale i głównym źródłem utrzymania mieszkańców. Czynnikiem, który pozytywnie wpłynąłby na rozwój tego sektora, będzie rozszerzenie sezonu turystycznego także na okres zimowy.

5.4.1. Gastronomia

Głównym ośrodkiem gastronomicznym jest Srebrna Góra. Na terenie miejscowości znajduje się 7 obiektów restauracyjnych, oprócz tego pełne wyżywienie oferowane jest w kwaterach prywatnych i domach wycieczkowych.

5.4.2. Profile turystów

W obecnej chwili teren gminy odwiedzają najczęściej następujące grupy turystów:

- ludzie biznesu - interesy, zjazdy, konferencje,
- turyści bussinesowi z rodzaju team buildin,

- dzieci i młodzież – zielone szkoły,
- turyści sentymentalni – obywatele Niemiec,
- mieszkańcy Wrocławia - przyjazdy urlopowe i weekendowe,
- turyści korzystający z agroturystyki,
- posiadacze „drugich domów”,
- turyści uprawiający turystykę pieszą,
- turyści uprawiający turystykę rowerową,
- osoby niepełnosprawne,
- poszukiwacze skarbów.

5.5. Usługi

Na terenie gminy głównie rozwijają się usługi turystyczne. Działalność usługowa obejmuje:

- bazę noclegową
- gastronomię
- organizację wypoczynku i rekreacji

5.6. Produkcja

Zakłady produkcyjne działające na terenie gminy:

- Zakład obróbki drzewnej w Grodziszczu, Budzowie, Przedborowej
- Zakład produkcji meblarskiej w Budzowie
- Zakład obróbki i wydobycia kamienia w Przedborowej
- Zakład produkcji i obróbki elementów stalowych w Srebrnej Górze
- Piekarnia w Lutomierzu

5.7. Bezrobocie

W powiecie ząbkowickim bezrobocie wynosi około 28,2 %, a w gminie Stoszowice 29,4%. Gmina znajduje się na wykazie gmin zagrożonych bezrobociem strukturalnym. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych jest stabilna i utrzymuje się na poziomie znacznie wyższym od średniej dla województwa dolnośląskiego – 26% oraz kraju 21%. Większość bezrobotnych nie posiada prawa do zasiłku. Część ludzi zarejestrowanych jako bezrobotni podejmuje pracę „na czarno”.

Jednocześnie 15,1 % ludności w wieku produkcyjnym to osoby niepełnosprawne. Aktywność zawodowa w tej grupie wynosi poniżej 30%.

Złą sytuację dodatkowo pogłębia bardzo duża liczba rencistów. Rolnicy o areale poniżej 5 ha też są faktycznie bezrobotnymi.

Najliczniej reprezentowane w grupie ludzi bezrobotnych są osoby w przedziale wiekowym 25-34, najbardziej mobilni zawodowo (dane dla pow. ząbkowickiego). Daje to szanse na zmniejszenie bezrobocia poprzez działania promujące przedsiębiorczość, programy przekwalifikujące i kształcące, skierowane przede wszystkim do tej grupy ludzi.

6. Zasoby ludzkie

Przy liczbie ludności 5721 mieszkańców na koniec 2003 roku w gminie Stoszowice współczynnik feminizacji wyniósł 105,0. Rosnący niepokojąco współczynnik feminizacji sygnalizuje zmiany demograficzne zachodzące w społeczności lokalnej, charakterystyczne zresztą dla większej części naszego kraju (w województwie dolnośląskim współczynnik feminizacji wynosi 107,1). Jest to po części efekt starzenia się społeczeństwa.

6.1. Poziom wykształcenia

Poziom wykształcenia w gminie wg danych uzyskanych z ostatniego spisu powszechnego (grupa wiekowa powyżej 13 lat) wygląda następująco:

wykształcenie wyższe + policealne	7%
wykształcenie średnie	24%
wykształcenie podstawowe i zasadnicze	69%

Tabela 8. *Poziom wykształcenia w grupie wiekowej powyżej 13 lat*
Opracowanie własne

Ale już w grupie wiekowej 20 – 29 lat dane te wyglądają zupełnie inaczej:

wykształcenie wyższe + policealne	12%
wykształcenie średnie	42%
wykształcenie podstawowe i zasadnicze	46%

Tabela 9. *Poziom wykształcenia w grupie wiekowej 20 – 29 lat*
Opracowanie własne

Powyższe zestawienie jest zgodne z ogólną tendencją podwyższania poziomu wykształcenia ludności w Polsce.

6.2. Struktura wiekowa

Rok	Wiek przedprodukcyjny [%]	Wiek produkcyjny [%]	Wiek poprodukcyjny [%]	Na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada osób w wieku nieprodukcyjnym
1994	29,7	55,9	14,4	78,9
1996	28,7	56,9	14,4	75,6
1998	26,7	59,0	14,3	69,5
1999	25,8	59,6	14,6	67,8
2000	24,6	60,9	14,5	64,3
2002	25,2	60,8	14	64,4

Tabela 10. *Struktura wiekowa*
Opracowanie własne

Zachodzące zmiany w strukturze wieku na przestrzeni dziesięciu lat są stosunkowo korzystne, z punktu widzenia demograficznego. Przy ogólnej tendencji starzenia się społeczeństwa w kraju, gmina Stoszowice odnotowała zwiększenie liczebności grupy ludzi w wieku produkcyjnym. Społecznie pożądany jest również obserwowany spadek stosunku osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby ludzi w wieku produkcyjnym. Powyżej wymienione zmiany miały stosunkowo niewielki stopień, ale sygnalizują istniejące tendencje.

6.3. Ruch naturalny ludności

Rok	Liczba mieszkańców
2001	5621
2002	5678
2003	5721

Tabela 11. *Liczba mieszkańców w gminie*
Opracowanie własne

Rok	Liczba osób zameldowanych	Liczba osób wymeldowanych	Saldo	Liczba narodzin	Liczba zgonów	Saldo
2001	107	50	+57	62	54	+8
2002	98	51	+47	59	49	+10
2003	93	38	+55	41	53	-12

Tabela 12. Liczba zameldowań, wymeldowań, narodzin i zgonów w gminie
Opracowanie własne

Na przestrzeni trzech lat zaobserwować można wzrost liczby mieszkańców o 100 osób, co stanowi 1,8%. Wynika to z dodatniego salda zameldowań i wymeldowań, które oznacza, że więcej osób przybyło do gminy niż ją opuściło. Podobnie jest z saldem narodzin i zgonów. W roku 2001 i 2002 więcej osób się urodziło niż zmarło. Jedynie w roku 2003 było więcej zgonów niż narodzin.

Powyższe zestawienie pokazuje, że w gminie raczej nie występuje, ostatnio bardzo powszechne, zjawisko odpływu ludności, zwłaszcza osób młodych, do aglomeracji miejskich. Można zaobserwować nawet odwrotne zjawisko, mieszkańców gminy wciąż przybywa i rośnie liczba ludzi w wieku produkcyjnym. Występuje jednak inna tendencja, również widoczna w skali kraju, a mianowicie spadek liczby narodzin.

6.4. Mieszkalnictwo

Zdecydowana większość budynków (80,2%) pochodzi sprzed 1945 roku i jest w złym stanie technicznym. Wyposażenie mieszkań w instalacje w ostatnich latach zdecydowanie poprawiło się. Wszystkie mieszkania posiadają centralne ogrzewanie, niemal 100% mieszkań wyposażonych jest w bieżącą wodę, około 80% w splukiwany ustęp, ciepłą wodę i gaz. Jednak większość to instalacje lokalne, dużym problemem jest brak sieci obejmujących swoim zasięgiem całą gminę.

Wyposażenie mieszkań w instalacje [%]			
wodociąg	z sieci	94,9	62,5
	lokalny		32,4
ustęp splukiwany	z odprowadzeniem do sieci	79,5	16,7
	z odprowadzeniem do urządzenia lokalnego		62,8
ciepła bieżąca woda ogrzewana wewnątrz mieszkania		73,3	
gaz z butli		83,3	
centralne ogrzewanie	zbiorowe	100	1,2
	indywidualne		60,7
	piece		36,3
	inne		1,8

Tabela 13. Wyposażenie mieszkań w instalacje w 2002r.
Opracowanie własne

Tempo budowy nowych mieszkań jest małe, zauważa się raczej zjawisko remontów i modernizacji starych budynków. Problemem w procesie modernizacji i remontów zasobów mieszkaniowych jest zazwyczaj złożona struktura własnościowa budynków mieszkalnych. Obiekty te, ze względu na wielkość, stanowią współwłasność kilku rodzin, o różnych dochodach i mentalności.

Poza tym niejednokrotnie wielkość obiektu i zakres wymaganych prac przerasta możliwości finansowe nawet średniozamożnych rodzin. O wielkości mieszkań niech świadczy fakt, że przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w gminie – 88,3 m², powiecie – 73,7 m², w województwie – 65,5 m².

6.5. Standard życia

Średnio w roku z różnych form pomocy społecznej w tutejszym OPS korzysta około 2000 osób. Świadczy to o złej sytuacji ekonomicznej i społecznej dużej części mieszkańców gminy. Dodatkowo wiele osób, będących w trudnej sytuacji, nie korzysta z OPS. Największym zagrożeniem na terenie gminy jest bezrobocie – z tego tytułu pomocą objętych zostało najwięcej rodzin.

Kryterium dochodowe obowiązujące od 01 maja 2004 roku to: 461 zł dla osoby samotnej i 316 zł na osobę w rodzinie.

Za I półrocze 2004 roku z różnych form pomocy realizowanych przez OPS skorzystało: